

OLIV TA'LIM TALABALARINING INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR VA INTERFAOL METODLAR FOYDALANIB MULOQOT KO'NIKALARINI OSHIRISHNING NAZARIY MASALALARI

Atamuratova Munira Maxamadiyevna
Toshkent Tibbiyot Akademiyasi Termiz filiali o'qituvchisi

Annotatsiya: Bugungi tezkor zamonda umumta'lim samaradorligini oshirishning eng maqbul yo'li –dars mashg'ulotlarni interfaol metodlar yordamida tashkil etish, deb qaralmoqda. Xo'sh, interfaol metodlarning o'zi nima? Ular qanday didaktik imkoniyatlarga ega? Ona tili ta'limi jarayonida interfaol metodlarning o'rinli, maqsadga muvofiq qo'llanilishi qanday samaralarni kafolatlaydi? Ushbu maqolada ana shu savollarga javob berishga harakat qilamiz.

Kalit so'zlar: interfaol, modul tizimi, innovatsion texnologiya, interfaollik, lingvodidaktika, lingvopedagogika.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ ВУЗА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ

Мунира Атамуратова Махамадиевна
Преподаватель Термезского филиала Ташкентской медицинской академии

Аннотация: В современном быстро меняющемся мире наиболее оптимальным способом повышения эффективности общего образования является организация уроков с использованием интерактивных методов. Итак, что такое интерактивные методы? Какие дидактические возможности у них есть? Какие результаты может гарантировать правильное и целенаправленное использование интерактивных методов в процессе обучения родному языку? На эти вопросы мы постараемся ответить в этой статье.

Ключевые слова: интерактив, модульная система, инновационная технология, интерактивность, лингводидактика, лингвopedagogika.

THEORETICAL ISSUES OF IMPROVING THE COMMUNICATION SKILLS OF HIGHER EDUCATION STUDENTS USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES AND INTERACTIVE METHODS

Munira Atamuratova Makhmadiyevna
Teacher of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy

Abstract: In today's fast-paced world, the most optimal way to increase the effectiveness of general education is to organize lessons using interactive methods. So, what exactly are interactive methods? What didactic possibilities do they have? What results can be guaranteed by the appropriate and purposeful use of interactive methods in the process of mother tongue education? We will try to answer these questions in this article.

Key words: interactive, module system, innovative technology, interactivity, language didactics, language pedagogy.

Kirish. Yuqoridagi savollarga javob topishda dastlabki eng to'g'ri qadam tayanch tushuncha – «interfaol» atamasining lug'aviy ma'nosi bilan tanishishdir. «Interfaol» tushunchasi ingliz tilidagi «interact» (rus tilida «interaktiv») so'zidan olingan bo'lib, lug'aviy nuqtai nazardan «inter» – o'zaro, ikki taraf, «act» – harakat qilmoq, ish ko'rmoq kabi ma'nolarni anglatadi.

Interfaol ta'lim – ishtirokchilarining bilim, ko'nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etishga asoslanuvchi ta'lim.

Interfaollik – ta'lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko'nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etish layoqatiga egaliklari.

Interfaol metod va topshiriqlarning ta'lim va tarbiya jarayonidagi o'rni va imkoniyatlari: Interfaol metod – ta'lim jarayonida talabalarning hamda o'qituvchi o'rtasidagi faollikni oshirish orqali talabalarning bilimlarni o'zlashtirishini faollashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interfaol ta'limning asosiy mezonlari: norasmiy bahs-munozaralar o'tkazish, o'quv materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, ma'ruzalar soni kamligi, lekin seminarlar soni ko'pligi, o'quvchilar tashabbus ko'rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar bajarish va boshqa metodlardan iborat bo'lib, ular ta'lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda o'ziga xos ahamiyatga ega.

Interfaol mashg'ulot samaradorligi sabablari: Hozirda ta'lim metodlarini takomillashtirish sohasidagi asosiy yo'nalishlardan biri interfaol ta'lim va tarbiya usullarini joriy qilishdan iborat. Barcha fan o'qituvchilari dars mashg'ulotlari jarayonida interfaol usullardan borgan sari kengroq

foydalanmoqdalar.

Mantiqiy nuqtai nazardan interfaollik, eng avvalo, ijtimoiy sub'ektlarning suhbat (dialog), o'zaro hamkorlikka asoslangan harakat, faoliyatni olib borishlarini ifodalaydi. Ona tili ta'limi mazmunini, o'qitish shakllarining optimal darajada tashkil etishni, barkamol shaxsni shakllantirish nazariyasini turli yangi g'oyalar bilan boyitishni puxta bilishi lozim. Hozirgi vaqtda Ona tili ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Ta'lim metodlarini tanlashda har bir ona tili darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq sanaladi. O'qitishda chet el tajribasini o'rganish va tadbiiq etish nazariy masalalari. O'qitishning interfaol usullaridan foydalanishga asoslangan o'quv jarayoni, barcha o'quvchilarni bilish jarayoniga, istisnosiz, hisobga olishni hisobga olingan holda tashkil etiladi. Birgalikda ishlash degani, har bir kishi o'zining alohida shaxsiy hissasini qo'shadi, ish jarayonida bilim, g'oyalar, faoliyat usullari bilan almashinadi.

Adabiyotlar tahlili. Hozirgi kunda, oliy ta'lim muassasalarida innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda yangi texnologiyada o'qitish orqali chet tili ta'limi sifatini oshirish muammolariga oid ilmiy ishlarda, jumladan, A.Abduqodirov, L.Golish, R.Djurayev, R.Ishmuxamedovlar tomonidan zamonaviy texnologiyalarga alohida ta'rif berilgan, J.Jalolov, N.Muslimov, M.Usmonboyeva va boshqalar tomonidan pedagogik texnologiyalar bo'yicha egallangan bilim, ko'nikma va malakalarni amaliyotda qo'llash masalalari o'rganilgan. Xorijlik olimlardan Dj. Dyui, X. Keyrns, Sssyur de F, H.D.Brown, Gardner, R.C and Lambert, Domyei Zolton, J.Hammond, P.Mehisto, D. Marsh, M. J Frigols kabi olimlar tomonidan ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish, muammoli ta'lim masalalari atroflicha o'rganilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Innovatsion usullarning mohiyati o'quv jarayonini o'quvchilar fikrlarini ifoda etishlari, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishlari va ularni hal qilishning samarali usullarini topishga yordam beradigan muloqot tarzida tashkil etishdi. Bunday usullar ta'lim darajasini oshirish, o'quvchilarni rivojlantirish, kelajakdagi kasbiy faoliyatlarida foydalanadigan ko'nikma va qobiliyatlarni shakllantirishga yordam beradi. Umumta'lim tizimida o'quvchilarning "Innovatsion texnologiyalar"ga oid bilimlarini takomillashtirish va ulardan "Innovatsion texnologiyalari" haqida tushunchalarni va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish; o'quvchilarda "Innovatsion texnologiyalarni qo'llash" ga oid nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni tarkib toptirish;

O'quvchilarda innovatsion texnologiyalar va interfaol metodlar asosida o'quvchilarni muloqot ko'nikmalariga o'qitishning nazariy masalalari "Innovatsion texnologiyalar asosida o'quv jarayonini loyihalashtirish va amalga oshirish" haqidagi nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat. Biz ona tili ta'lim mazmuniga qo'yiladigan davlat talablarini o'rganib, ularni ilmiy jihatdan tahlil qilib, hamda ko'pgina ilmiy tadqiqotlarni o'rganib quyidagi natijaga keldik, biz o'rgangan adabiyotlar, o'quv qo'llanmalar, ma'ruza matnlari va ilmiy izlanishlardan ma'lum bo'lishicha "Innovatsion texnologiyalar" ma'lum ma'noda ko'rib chiqilgan va ko'plab ilmiy izlanishlar olib borish natijasida ko'pgina adabiyotlar yaratilgan. Bugungi kunda fan texnika va innovatsion texnologiyalarning rivojlanishi natijasida o'quv-tarbiya jarayonida innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanib, ona tili ta'limini samaradorligini ko'tarishga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. Ona tili ta'lim tizimida zamonaviy texnologiyalar asosida qo'llanilayotgan dars mashg'ulotlardagi muloqot ko'nikmalari egallanayotgan bilimlarni o'quvchilar tomonidan o'zlari qidirib topishlari, mustaqil o'rganib, ularni tahlil qilishlari, o'z bilimlarini o'zlari baholashlari, to'g'ri xulosa chiqarishlariga qaratilgan. O'qituvchi bu jarayonda shaxs va jamoaning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga, shuningdek, erkin fikrlab kursdoshlari bilan o'zaro va harakat qilishlariga sharoit yaratadi, shu bilan bir qatorda, boshqaruvchanlik, yo'naltiruvchanlik vazifasini bajaradi. Bunday o'quv tarbiya jarayonida o'quvchi markaziy ishtirokchiga aylanadi. Muammolari bo'yicha ko'plab olimlar, oliy o'quv yurtlarining professor-o'qituvchilari o'z hissasini qo'shib kelmoqda. Bu davrda N.N.Azizxo'jaevaning "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat" (2006 y.), R.Ishmuxamedovning "Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar" (2013 y) kabi o'quv qo'llanmasi atroflicha o'rganilib, muammolarimiz yechimini topishda ahamiyat kasb etdi. Lingvodidaktika va lingvopedagogika asosida "Ona tili", "O'zbek tili" fanlarini o'qitish metodikasi o'quvchilarning amaliy mashg'ulotlarda o'quv maqsadlarini belgilash, ilg'or pedagogik elementlarini qo'llash, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish hamda nazariy dars va amaliy mashg'ulotlarni samarali o'tkazish bo'yicha bilim, ko'nikma va masalalarni takomillashtirish lozim.

Hozirda ta'lim metodlarini takomillashtirish sohasidagi asosiy yo'nalishlardan biri interfaol ta'lim va tarbiya usullarini joriy qilishdan iborat. Barcha fan o'qituvchilari dars mashg'ulotlari jarayonida interfaol usullardan borgan sari kengroq foydalanmoqdalar. Bu usullarni qo'llash natijasida talabalarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o'z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holda himoya qila bilish, sog'lom muloqot, munozara, bahs olib borish ko'nikmalari shakllanib, rivojlanib boradi. Bu masalada Amerikalik psixolog va pedagog B.Blum bilish va emotsional sohalaridagi pedagogik maqsadlarning taksonomiyasini yaratgan va bu B.Blumtaksonomiyasi deb nomlanadi (Taksonomiyaborliqning murakkab tuzilgan sohalarini tasniflash va sistemalashtirish nazariyasi). U tafakkurni bilish qobiliyatlarini rivojlanishiga muvofiq ravishdagi oltita darajaga ajratdi. Unga ko'ra tafakkurni rivojlanishi bilish, tushunish, qo'llash, tahlil, umumlashtirish, baholash darajalarida bo'ladi. Shu har bir

daraja quyidagi belgilar hamda har bir darajaga muvofiq fe'llar namunalari bilan ham ifodalanadi, jumladan: Bilish-dastlabki tafakkur darajasi bo'lib, bunda o'quvchi atamalarni ayta oladi, aniq qoidalar, tushunchalar, faktlar va shu kabilarni biladi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: qaytara bilish, mustahkamlay olish, axborotni etkaza olish, aytib bera olish, yozish, ifodalay olish, farqlash, taniy olish, gapirib berish, takrorlash. Tushunish darajasidagi tafakkurga ega bo'lganda esa, o'quvchi faktlar, qoidalar, sxema, jadvallarni tushunadi. Mavjud ma'lumotlar asosida kelgusi oqibatlarni taxminiy tafsiflay oladi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: asoslash, almashtirish, yaqqollashtirish, belgilash, tushuntirish, tarjima qilish, qayta tuzish, yoritib berish, sharhlash, oydinlashtirish. Qo'llash darajasidagi tafakkurda o'quvchi olgan bilimlaridan faqat an'anaviy emas, no'anaviy holatlarda ham foydalana oladi va ularni to'g'ri qo'llaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: joriy qilish, hisoblab chiqish, namoyish qilish, foydalanish, o'rgatish, aniqlash, amalga oshirish, hisob-kitob qilish, tatbiq qilish, hal etish. Tahlil darajasidagi tafakkurda o'quvchi yaxlitning qismlarini va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni ajrata oladi, fikrlash mantiqidagi xatolarni ko'radi, faktlar va oqibatlar orasidagi farqlarni ajratadi, ma'lumotlarning ahamiyatini baholaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: keltirib chiqarish, ajratish, tabaqalashtirish, tasniflash, taxmin qilish, bashorat qilish, yoyish, taqsimlash, tekshirish, guruhlash.

Umumlashtirish darajasidagi tafakkurda talabalarning ijodiy ish bajaradi, biror tajriba o'tkazish rejasini tuzadi, bir nechta sohalaridagi bilimlardan foydalanadi. Ma'lumotni yangilik yaratish uchun ijodiy qayta ishlaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: yangilik yaratish, umumlashtirish, birlashtirish, rejalashtirish, ishlab chiqish, tizimlashtirish, kombinastiyalashtirish, yaratish, tuzish, loyihalash. Baholash darajasidagi tafakkurda talabalarning til bilish mezonlarni ajrata oladi, ularga rioya qila oladi, mezonlarning xilma-xilligini ko'radi, xulosalarning mavjud ma'lumotlarga mosligini baholaydi, faktlar va baholovchi fikrlar orasidagi farqlarni ajratadi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: tashxislash, isbotlash, o'lchash, nazorat qilish, asoslash, ma'qullash, baholash, tekshirish, solishtirish, qiyoslash. Interfaol usullar ko'p turli bo'lib, ularning hammasi ham har qanday progressiv usullar kabi eng avvalo, o'qituvchidan dars mashg'ulot oldidan katta tayyorgarlik ko'rishni talab qiladi.

Ravshan Ishmuxamedovning "Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar" o'quv qo'llanmasida esa, xalq ta'limi tizimida faoliyat olib borayotgan maktab o'qituvchilari pedagogik mahorat va innovatsion texnologiyalar zamonaviy muammolari ochib berilgan. Maktabda o'qishni tashkil qilish shakllari va metodlariga zamonaviy talablar hamda o'quvchilarning bilim olish faoliyatlari chuqur o'rganilgan.

Innovatsion texnologiya tushunchasiga berilgan ta'riflar xilma-xil bo'lib, ular quyidagicha ta'riflanadi:

- Innovatsiya (inglizcha innovation) yangilik kiritish, yangilik nimanidir o'zgartirish demakdir.

Innovatsion texnologiyalar, ilmiy-nazariy asoslariga alohida e'tibor qaratilgan, ishlab chiqilgan pedagogik texnologiyalar berilgan. Innovatsion texnologiyalarni ona tili ta'lim mazmuni amaliyotiga tatbiq etsak, aniq foydalanish tahlil, o'qituvchining pedagogik mahorati bilan bog'langan. "Texnologiya" atamasi yunoncha so'z bo'lib, "techné" -mahorat, san'at va "logos" -tushuncha, o'rganishni anglatadi. Demak, texnologiya-hunar, san'at ma'nosini bildiradi va jarayonlarni amalga oshirish usullari hamda vositalari haqidagi bilimlar yig'indisi, shuningdek ob'ektda sodir bo'ladigan sifat o'zgarishlar tushuniladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar ona tili ta'lim mamunida, ta'lim tizimi, pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgartirishlar kiritishni anglatib, bu jarayonni amalga oshirishda asosan interfaol uslubdan foydalaniladi. Bu ta'lim shakllarini optimallashtirish maqsadida texnik vositalar, inson salohiyati hamda ularning o'zaro ta'sirini inobatga olib o'qitish va bilim o'zlashtirishning barcha jarayonlarini aniqlash, yaratish va qo'llashning tizimli usulidir (YUNESKO)

Modul tizimi – mazmuniy va mantiqiy mazmunga ega bo'lgan didaktik jixatdan ishlab chiqilgan natijaga qaratilgan, kirish va chiqish nazoratlaridan iborat bo'lgan birlik. Modul ta'lim tushunchasi 1971 yili M.Rassel tomonidan kiritilgan. Modul ma'lum bir mutaxassislikka tegishli bo'lgan bir qancha o'quv predmetlarni o'zida mujassamlashtiruvchi fanlararo tizim bo'lib, nisbatan mustaqil mantiqiy yakunga ega bo'lgan o'quv kursining bo'lagidir

Xulosa. Modul tizimining ijobiy tomoni uni egiluvchanligi, ijodiy yondashuvchanligi, mantiqan tugallangan va o'zaro o'rin bosarligidir. Bu tizimda, bilim olish o'quvchilar tomonidan qulay vaziyatda yuqori saviyada kam xarajat, oz vaqt sarflab o'zlashtirishga olib keladi. O'qituvchilar uchun qulay tez moslanuvchan, o'zgartirishga qulay, vaqt tejaldigan o'quv-uslubiy tizim, tejalgan vaqtni maslaxat faoliyatiga yo'naltiriladi. Ta'lim muassasasi esa etarli miqdorda zamonaviy bilimga ega bo'lgan iqtidorli o'quvchilarni etishtiradi.

Modul tizimining yutug'i shundaki, ta'lim jarayonining har bir pog'onasida asosiy ta'lim tizimi sifatida yoki mavjud tizim bilan birgalikda qo'llash mumkin.

Foydalangan adabiyotlar.

1. Jalolov J. Ingliz tili o'qitish metodikasi. Toshkent "O'qituvchi" 1998.
2. Axmedova M.E. Talabalarda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirishning metodik xususiyatlari // O'zbekiston til va madaniyat. Metodika jurnali. T. – Toshkent, 2022. - №6(4). -B. 70-81.
3. Axmedova M.E. Kredit tizimida mustaqil topshiriqlar // TIL VA ADABIYOT TA'LIMI jurnali. -Toshkent, 2022. №6. - B 18-20. (13.00.00; №8).
4. Akhmedova M.E. Foreign experience in the transition to a credit-module system // Principles of development of linguistic-speech competence of students in independent education // Current Research Journal of Philological Sciences (2767-3758). №3(01). - R. 46–57 (13.00.00; №23). Journal Impact Factor 6,925
5. Akhmedova M.E. Research and application of textbooks in tutorials and manuals of higher education // Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. - Xindiston, 2022. – P. 165- 172. Vol. 12, Issue 01. (13.00.00; №20). (13.00.00; №23). Journal Impact Factor 8,037
6. Makhamadievna A. M. Effective Teaching English Language to Non-Linguistic Students by Using Project Based-Learning //The Peerian Journal. – 2022. – T. 6. – C. 48-51.
7. Makhamadievna A. M. Theoretical Issues of Improving the Communication Skills of Higher Education Students Using Cultural and Pragmatic Aspects Based On Innovative Technologies and Interactive Methods // Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – T. 2. – №. 2. – C. 299-301.